

BESTÄMMELSEN OM FÖRETRÄDE I 106 § I GRUNDLAGEN OCH KRAVET PÅ UPPENBAR GRUNDLAGSSTRIDIGHET - är tiden mogen för förändring?

**Bestämmelsen om företräde i 106 § i grundlagen och
kravet på uppenbar grundlagsstridighet
- är tiden mogen för förändring?**

Författare: Maija Hirvi, Sanna Ahola, Sirpa Rautio
Layout: Joonas Tupala

IOK publikation 5/2021:
ISSN 2670-1944
ISBN 978-952-7117-49-1

Människorättscentrets publikationer 5/2021
<https://www.manniskorattsentret.fi/publikationer/>
© Människorättscentret
2021 Helsingfors

Sammanfattning

Syftet med den här utredningen är att undersöka behovet av ändring i bestämmelsen om företräde i 106 § i grundlagen när det gäller kravet på uppenbar grundlagsstridighet. I utredningen granskas domstolsbeslut där domstolen lagakraftvunnet har konstaterat att uppenbar motstridighet föreligger mellan grundlagen och tillämpning av en bestämmelse i vanlig lag. Därefter dryftas de observationer som följer av detta. I utredningen behandlas också de ståndpunkter som framfördes i samband med beredningen av den revidering av grundlagen som trädde i kraft 2011 samt synpunkter ur rättslitteraturen på hur nödvändigt och välmotiverat kravet på att grundlagsstridigheten ska vara uppenbar är.

I det finska rättssystemet baserar sig bedömningen av lagars grundlagsenlighet i huvudsak på den förhandsgranskning av grundlagsenligheten som lagstiftaren, det vill säga riksdagen och särskilt dess grundlagsutskott, utför. Domstolarna ska respektera den demokratiskt valda lagstiftarens vilja. I grundlagen som trädde i kraft 2000 infördes för första gången § 106 om grundlagens företräde, enligt vilken domstolar har möjligheten – och skyldigheten – att under vissa förutsättningar åsidosätta lagbestämmelser som står i uppenbar strid med grundlagen.

Inom rättslitteraturen har det varit en allmän synpunkt att det finns skäl att slopa kravet på att grundlagsstridigheten ska vara uppenbar.

Å andra sidan har även motsatta synpunkter framförts. Europarådets Venedigkommission har föreslagit möjligheten att även utsträcka bestämmelsen om företräde till andra fall än grundlagsstridighet som är uppenbar. En motivering till att slopa kriteriet på uppenbar motstridighet som har ansetts vara viktig är att domstolarnas tröskel att åsidosätta en bestämmelse som strider mot grundlagen på grund av kravet på att motstridigheten ska vara uppenbar för närvarande är högre än deras tröskel att åsidosätta en bestämmelse som strider mot EU-rätten eller internationella människorättskyldigheter. I samband med att grundlagen sågs över skulle det enligt ställningstagandet som arbetsgruppen Grundlag 2008 gjorde ha varit skäl att slopa kravet på att motstridigheten ska vara uppenbar ur 106 § i grundlagen. Kommittén för översyn av grundlagen intog emellertid motsatt ståndpunkt och kravet på uppenbar grundlagsstridighet hölls kvar i grundlagen. Under de senaste åren har diskussionen om eventuella behov av revidering av § 106 varit sparsam.

Det finns totalt tio lagakraftvunna domstolsavgöranden (per den 5 november 2020) där domstolen konstaterat att uppenbar motstridighet föreligger mellan tillämpning av grundlagen och en bestämmelse i lagen. Alla avgöranden har handlat om de grundläggande fri- och rättigheterna, hälften har fattats genom omröstning och antalet avgöranden är synner-

ligen litet. Europakonventionen och Europadomstolens rättspraxis har spelat en stor roll i motiveringarna till domstolarnas avgöranden. Särskilt i två avgöranden motiverar domstolen sitt avgörande med Europadomstolens rättspraxis och Europakonventionen. Dessutom är det angeläget att påpeka att vissa avgöranden enligt 106 § i grundlagen har legat till grund för betydande lagändringar.

Inte alla domstolsavgöranden där en uppenbar strid mellan grundlagen och tillämpning av någon bestämmelse i en annan lag har konstaterats säger i sig något om behoven av revidering av bestämmelsen om grundlagens företräde. De understryker emellertid faktorer som är typiska och gemensamma för avgöranden med anknytning till 106 § i grundlagen. En intressant omständighet är hur tydligt man i dem kan se det argument som redan tidigare förekom i rättslitteraturen och som lyftes fram i samband med beredningen av revideringen av grundlagen angående behovet att göra tröskeln för bedömning av en motstridighet mellan grundlagen och tillämpning av en bestämmelse i någon annan lag lika hög som i en situation där en lag står i konflikt med EU-rätten eller någon internationell människorättsskyldighet.

De internationella människorättsskyldigheternas betydelse har ökat inom den nationella rättspraxisen, och särskilt hänvisar domstolarna allt oftare till Europakonventionen. Det är viktigt att domstolarna i Finland förmår möta utvecklingen och den allt större roll som intas av internationella skyldigheter i fråga om grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter och internationaliseringen av författningsrätten, och trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i enlighet med detta. Om domstolarna kunde avgöra konflikter som omfattas av 106 § i grundlagen utan den kategorisering och självbegränsning som följer av kravet på uppenbar grundlagsstridighet, skulle de mer flexibelt kunna följa de internationella skyldigheterna i fråga om mänskliga rättigheter när de avgör sådana konflikter. Om kravet på uppenbar grundlagsstridighet slopas, betyder det inte att domstolarnas behörighet ökar i förhållande till lagstiftaren, eftersom den abstrakta bedömning av grundlagsenligheten som lagstiftaren och grundlagsutskottet gör kvarstår. Även i domstolarnas bedömningar förblir grundlagsvänliga tolkningar det primära sättet att avgöra motstridigheten.

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi